

ЖУРНАЛІСТСЬКІ СТАНДАРТИ У МОВЛЕННІ НОВОСТВОРЕНИХ ФІЛІЙ НТКУ

Людмила Путькалець

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, м. Львів, Україна,
e-mail: lputkalec@ukr.net*

У статті проаналізовано мовлення новостворених філій Національної телекомпанії України з точки зору дотримання журналістських стандартів, серед яких – правдивість, об'єктивність, баланс повноти інформації, висвітлення позицій усіх сторін, цікаве подання. Досліджено чинники, які впливають на якість інформаційної продукції філій Національної телекомпанії України. Також йдеться про перспективи розвитку незалежного мовлення в Україні.

Ключові слова: журналістика, засоби масової інформації, Суспільне мовлення, телебачення, телевізійна програма, аудиторія, комунікація, маніпуляція, інформаційний простір.

Телевізійний ефір – це результат складної системної роботи, результатом якої є картинка на екрані. Позаду кожної телевізійної програми – підготовка, організація, а також фінансування.

Процес створення програм виглядає приблизно однаково на центральному та регіональному телебаченні. Особливість регіонального мовлення у тому, що воно висвітлює проблеми місцевого рівня, тобто порушені в ефірі теми максимально наближені до інтересів аудиторії.

Моніторинг мовлення центрального телебачення України показує, що власники більшості комерційних телеканалів використовують ЗМІ для своїх інтересів. Суспільне мовлення перебуває лише на початковому етапі розвитку, тому не може суттєво впливати на інформаційний простір України. Тим більше, що воно функціонує на основі державного мовлення, яке звикло прислужувати владі. Відтак у нашій роботі ми досліджуємо, чи дотримуються журналісти філій Національної телекомпанії України загальноприйнятих стандартів. У дослідженні використовуємо методи спостереження та моніторингу.

Специфіку регіонального мовлення вивчали у працях І. Г. Мащенко, І. Л. Пенчук, О. Я. Гояна, В. В. Лизанчука, Ю. М. Винокура, О. В. Кравченко, В. В. Смирнова. Окремі аспекти діяльності аудіовізуальних ЗМІ стали предметом наукових пошуків М. Стівенса, М. В. Нагорняк, П. В. Мірошниченка, Л. Д. Болотової, С. В. Гайворонського, Ю. В. Любченко. Однак безпосередньо питання становлення і розвитку Суспільного мовлення України не достатньо вивчене у сучасній науці. Зокрема багато питань виникає щодо роботи регіональних філій Національної телекомпанії України.

Досліджуючи мовлення регіональних філій НТКУ, ми помітили порушення стандарту балансу думок і поглядів. Найчастіше це порушення трапляється в аналітичних

програмах. На думку науковця А. Яковця, телевізійне мовлення залежить від політичної ситуації в країні. Журналістикознавець у виданні “Телевізійна журналістика” [13] доводить, що “екран відображає потреби глядача. І, якщо є попит на розумний аналіз суспільно-політичних, економічних чи соціальних подій та проблем, є, зрозуміло, і пропозиція. Щоправда, на пропозицію впливає не тільки попит, але й інші чинники. Чи можливий був об’єктивний аналіз у часи СРСР і чи можливий взагалі такий аналіз за відсутності свободи слова? На те, якими є аналітичні програми на телебаченні, безпосередньо впливає саме політична ситуація в країні” [13, с. 86].

На важливості питання балансу думок наголошує й американський журналістикознавець Рене Дж. Каппон у праці “Настанови журналістам” [6]. “Робота професійного журналіста – це завжди непростий пошук балансу. Потрібно витримувати баланс у змісті новин, щоб були виявлені і представлені усі сторони висвітлюваної проблеми. Також потрібно робити матеріал цікавим для аудиторії, не вдаючись до оманливих мовних прийомів, що перебільшують його значення. Зрештою, завдання журналіста – розповідати” [6, с. 8]. Відтак, при підготовці аналітичних матеріалів дотримання балансу думок має стати головним правилом роботи телевізійного журналіста.

Відомі журналістикознавці доводять: програмне наповнення Суспільного мовлення має відповідати інтересам усіх соціальних груп та вікових категорій населення. Це означає необхідність гармонійно сформованих програм з балансом різносторонньої інформації.

До основних журналістських стандартів належить також й оперативність. Пункт перший Кодексу професійної етики українського журналіста визначає головним обов’язком працівника ЗМІ – оперативно забезпечувати аудиторію правдивою інформацією. У філіях Національної телекомпанії України також дозволяють собі нехтувати цим стандартом. У результаті дослідження телевізійних новин, можемо зробити висновок: часто про важливі події регіональне телебачення повідомляє після центральних телеканалів.

Передувати оперативності повинна достовірність. В етичному кодексі українського журналіста йдеться, що будь-яка тема потребує максимально повного набору фактів і думок. Завдання журналіста – знайти їх у компетентних джерелах. Міжнародна декларація принципів поведінки журналістів визначає, що представник ЗМІ повинен поширювати інформацію, посилаючись на факти, походження яких він знає. На щастя, порушення стандарту достовірності не надто часто трапляється у мовленні філій НТКУ, оскільки вони поширюють переважно офіційну інформацію.

У пункті дев’ятому Етичного кодексу українського журналіста йдеться, що факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного. Пункт перший Кодексу професійної етики встановлює, що журналіст може поширювати і коментувати лише ту інформацію, у правдивості якої переконаний. Необхідно уникати неточностей, викривлень, які можуть завдати моральної шкоди честі та гідності людини. Відтак правдивість – це перший обов’язок журналіста.

Етичний кодекс українського журналіста також надає великого значення повноті фактів. Відповідно до шостого пункту, працівник ЗМІ повинен надавати вичерпну інформацію щодо подій чи проблем. Відтак, завдання журналіста – знайти необхідні коментарі у компетентних джерелах.

Дотримання журналістських стандартів у мовленні філій НТКУ досліджувала також ГО “Телекритика”. Моніторинг проводився у передвиборчий період 2015-го року в рамках проекту Ради Європи “Зміцнення інформаційного суспільства в Україні”, фінансувався Європейським Союзом та Радою Європи. За результатами моніторингу, головною проблемою у філіях НТКУ визначено порушення стандарту балансу інформації. Моніторинг зафіксував чимало порушень на користь влади. Ця проблема характерна для більшості державних телерадіокомпаній.

Моніторинг підсумкових випусків новин обласних державних телерадіокомпаній здійснювався з 7 до 26 жовтня 2015 року. За цей період 90 % сюжетів було з порушенням стандарту балансу інформації, 100 % – із порушенням стандарту повноти. В останній тиждень перед виборами показники дещо покращилися: 83 % сюжетів були з порушенням цих стандартів. У новинах “UA:Першого” журналісти найменше дотримувалися стандарту повноти інформації. У тиждень з 7–10 вересня 2015 року 94 % сюжетів були з порушенням цього стандарту, у тиждень 21–25 вересня – 70 %. Також у новинах телеканалу є проблеми з відокремленням фактів від думок: 69 % новинних сюжетів із порушенням цього стандарту виявили експерти під час першої хвили моніторингу, 52 % – під час другої.

Перший національний канал має стати Суспільним мовником. Відтак дотримання принципів повноти інформації – важливий чинник. Такі самі питання стосуються також обласних телерадіокомпаній, які трансформуються у Суспільні.

У громадян України є відповідні очікування щодо Суспільного телебачення і радіомовлення. Оскільки це альтернатива олігархічним телеканалам. У передвиборчий період можна було побачити, що змінилося в українському медіапросторі після Майдану.

За законом України “Про Суспільне телебачення і радіомовлення”, обласні державні телерадіокомпанії стали філіями Національної телекомпанії України. Тому їх також стосується дотримання високих стандартів.

За результатами нашого дослідження, основними проблемами регіональних мовників залишається “паркет” та провладна “джинса”. Трапляються матеріали з ознаками замовності.

Для центральних і регіональних телеканалів характерне посилення на цитати з Фейсбуку та апеляція до абстрактних джерел інформації.

За результатами дослідження ГО “Телекритика”, середній показник умовної “джинси” у новинах обласних телеканалів становив 16,6 % під час першої хвили і 18,7 % – під час другої. Найменша кількість матеріалів з ознаками замовності виявлена у новинах Сумської ОДТРК – жодного такого сюжету під час першої хвили, один “паркетний” – під час другої. Помірно низький відсоток у Харківській ОДТРК – 15 %. У решти телекомпаній кількість новин, які викликали зауваження експертів, коливались від 12 до 33 %. Найгірші показники першого моніторингового тижня показала Полтавська телекомпанія – 30 %, другого тижня Одеська – 33 %. Більшість матеріалів з ознаками замовності мали політичну складову.

Найвищі стандарти серед філій Національної телекомпанії України демонструє Сумська ОДТРК. У цьому регіоні працює медіаекспертна рада, яка дивиться випуски новин і вказує недоліки.

Законодавство України передбачає забезпечення безперервного мовлення державних телерадіокомпаній та виконання ними бюджетної програми виробництва і трансляції телерадіопрограм для державних потреб у період реорганізації та створення Суспільного мовника.

Суспільне мовлення має стати якісним засобом масової інформації і здобути довіру в аудиторії. Відтак важливо, щоб у філіях НТКУ дотримувалися журналістських стандартів.

Наразі Суспільне мовлення України – на початковому етапі розвитку. Гостро стоїть питання фінансування. Це важливий чинник, який, безумовно, впливає на якість програм. За законом України “Про Суспільне телерадіомовлення”, спочатку виділятимуть необхідні гроші з державного бюджету, пізніше запроваджуватимуть абонентську плату. А загалом журналістам філій НТКУ пропонують навчитися заробляти гроші за допомогою реклами. На нашу думку, такий підхід абсолютно нівелює концепцію про дотримання журналістських стандартів, творчих працівників ЗМІ намагаються перетворити у звичайних менеджерів.

Заробіток грошей – це аж ніяк не мета діяльності ЗМІ. Телебачення – це вагомий інструмент впливу на формування громадської думки. І ми вважаємо, що зациклюватися на ньому, як на способі заробітку грошей – це аморально. Враховуючи магічний вплив телебачення на свідомість, а нерідко і на підсвідомість глядача, телеканали, їх власники, продюсери могли б зробити дуже багато доброго, виховуючи високі моральні якості, духовність, повагу до національних традицій, до історії, мови свого народу. Проте нині ми можемо спостерігати практику з точністю до навпаки. Центральні телеканали пропагують чужі ідеали, цинічний гумор, російську мову, рекламу.

Нині більшість регіональних телерадіокомпаній України переживає період застою, а не реформації. Оскільки в результаті законодавчих нововведень, вони вже не державні, але ще й не суспільні мовники. Фінансування залишилося державним і на попередньому рівні. У діяльності регіональних телерадіокомпаній теж мало що змінилося. Кінцевий інформаційний продукт порівняно низької якості. Творчі і технічні працівники втрачають мотивацію до продуктивної роботи через низьку заробітну плату та можливе скорочення у результаті реорганізації. Як наслідок – регіональне мовлення перебуває на стадії виживання. І це надто ризикована ситуація в період інформаційної війни. Однак для нового старту потрібні якісні реформи.

Суспільне телебачення має бути незалежним від влади та комерційних структур. Однак за законодавством України, на початку існування Суспільне телебачення та радіомовлення буде фінансуватися з державного бюджету. Відтак з’являється загроза залежності від влади. Може змінитися лише назва, а суть роботи телерадіокомпаній залишиться. Контролюватиме діяльність Суспільного мовлення Наглядова рада, яку створили при Національній телекомпанії України.

На нашу думку, для створення Суспільного мовника потрібно налагодити комунікацію з громадськими організаціями, а також з усіма, хто зацікавлений у розвитку такого мовлення. Вважаємо за потрібне збільшити кількість програм для дітей та молоді. Вкрай важливим є розроблення редакційного статуту та контроль за його виконанням.

Отже, Суспільне телебачення та радіомовлення має завоювати довіру аудиторії. Для цього потрібно цілеспрямовано працювати. Насамперед необхідно змінити підхід до роботи. Більшість телерадіокомпаній працює за усталеними десятилітніми традиціями. Як результат – неконкурентоспроможна інформаційна продукція. Пріоритетом діяльності філій НТКУ має стати дотримання журналістських стандартів.

Список використаної літератури

1. Владимиров В. Журналістика, особа, суспільство: проблеми розуміння: [монографія] / Володимир Владимиров. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2003. – 272 с.
2. Головчук О. Регіональне телебачення України : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. наук. із соціальних комунікацій : спец. 21.00.06 – прикладні соціально-комунікаційні технології / Олег Головчук. – Київ, 2008 — 14с.
3. Дмитровський З. Телевізійна журналістика : навч. посібник / Zenon Дмитровський. – Львів : ПАІС, 2009. – 224 с.
4. Егоров В. Телевидение между прошлым и будущим : [монографія] / Володимир Егоров. – Москва : Вид-во МНПУ, 1999. – 224 с.
5. Капелюшний А. Практичний посібник-довідник журналіста. Редагування в ЗМІ. Аналіз і перевірка фактичного матеріалу : навч. посібник / Анатолій Капелюшний. – Львів : ПАІС, 2004. – 576 с.
6. Каппон Рене Дж. Наставни журналістам Ассошіейтед Пресс : професійний poradник / Рене Дж. Капрон; [пер. з англ. А. Іщенко]. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2005. – 158 с.
7. Ліпкан Володимир. Національна безпека України : навч. посібник / В. Ліпкан. – К., 2006. – 280 с.
8. Мащенко І. Міфи і реалії телерадіофіру : [підручник] / Іван Мащенко. – К. : Знання, 2005. – 256 с.
9. Почепцов Георгій. Пропаганда і контрпропаганда : навч. посібник / Г. Почепцов. – М., – 2004. – 240 с.
10. Путькалець Л. Актуально [Електронний ресурс] / Людмила Путькалець // Тернопільська ОДТРК. – 12.11.2014. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/results>.
11. Шаповал Ю. Поетика телевізійної журналістики : [монографія] / Юрій Шаповал. – Львів, 2003. – 24 с.
12. Яковець А. Журналіст на екрані : [підручник] / Анатолій Яковець. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2007. – 240 с.
13. Яковець А. Телевізійна журналістика : [підручник] / Анатолій Яковець. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2007. – 240 с.
14. Штрамаєр Герд. Політика і мас-медіа / пер. з нім. А. Орган. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. – 303 с.

Стаття надійшла до редколегії 21.11.16

Прийнята до друку 23.11.16

JOURNALISTIC STANDARDS IN BROADCASTING AFFILIATES NEWLY ESTABLISHED NATIONAL TELEVISION COMPANY

Lyudmyla Putkalec

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str., 49, 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: lputkaec@ukr.net*

The reform of public television and radio is being completed in Ukraine. Regional State Broadcasting Companies reorganized in the branch NTKU. From the new broadcaster adherence to journalistic standards, among which – the balance of completeness, objectivity, highlighting the positions of all parties, interested approach is primarily required.

Researched the history of the regional state television in Ukraine, the factors that influence the effectiveness of television broadcasting. We characterize the prospects of creating public television and its coexistence with commercial channels.

State television – one of the subjects in the information space of independent Ukraine. However, this kind of television broadcasting is losing popularity among audience rating becomes more commercial channels. Investigated in the article the role of public television in shaping information space of the region and their prospects in civil society. Characterized by government order programs on television and studied genre and thematic aspects of television broadcasting.

Regional state television is one of the subjects of the information space of independent Ukraine. On the basis of it the public broadcasting started its work. Its task is to represent the public interests. The priority is to develop the high-quality television programs. Speech of regional television should be improved as well as to bring TV to public modern standards and requirements. The investigation proposed the concept of quality television programs that should be implemented at the regional level.

In our study we described the activities of regional broadcasters in terms of adherence to journalistic standards. Factors that affect the quality of information products of branches of National Television Company of Ukraine were analyzed. The attention is focused on the issue of dependence of the state media from the current government. As the branches NTKU are financed from the state budget, there is a risk of such dependence. As for the sources of funding of public broadcasting in Ukraine, you can get advertising revenue, and in the future you can implement fee. Due to these steps it is possible to gain absolute independence of public broadcasting in Ukraine. But you need to overcome many difficulties. We explore ways of establishing an independent broadcaster, taking into consideration the experience of successful countries of the world.

Key words: journalism, media, public broadcasting, television, television program, audience, communication, manipulation, information space.